

Võimestav kommunikatsioon õpetajate koostöö ja enesetõhususe toetamiseks

Katrin Aava, Pille Slabina
TLÜ

Probleem: SUHTED, SUHTED, SUHTED!

- Strateegiadokumentides olulised teadmusühiskonna ning õppiva organisatsiooni ideed eeldavad võimet teha koostööd.
- **Uue haridusstrateegia fookuses on isiksusekeskus: iga õppija ja õpetaja loominguilisuse ja ainuomase toimimisvõimekuse, agentsuse toetamine ja arendamine.**
- TALIS uuringutes on toodud probleemina välja Eesti õpetajate vähene **enesetõhusus, professionaalse koostöö, austuse ja tunnustuse puudus.**

Priit Kruus:

*Palkadest olulisemgi on see, kuidas
inimesed ennast õppimise ja õpetamise
käigus tunnevad.*

Linnaleht 1.09.2016

Kooli kui õppivat organisatsiooni iseloomustab koostöine arendustegevus, kus õpetajad ühiselt juhtkonnaga kujundavad tulevikuplaane, **inimesi motiveerib tähenduslik töö ja eneseteostus** (Senge, 2009).

Uuemates käsitustes rõhutatakse **ökoloogilisi tegureid**, mis takistavad õpetaja agentsuse kujunemist: kui senise psühholoogilise lähenemise puhul süüdistatakse üksnes õpetajat autonoomia kasutamata jätmises, siis ökoloogiline vaade rõhutab, et õpetaja on mõjutatud keskkonna poolt (Biesta et al., 2015).

Kaasamine ja võimestamine

Kaasaegsetes käsitustes ei kehti enam eeldused, et inimeste teadmiste muutmine viib käitumise muutuseni, ja et neid saab ülalt alla juhtida (Thompson & Kumar, 2011). Pigem on vaja tegeleda sotsiaalsete, kultuuriliste, keskkondlike ja struktuuriliste takistustega: indiviidid, kogukonnad peavad tähenduslikult olema **kaasatud sekkumistesse ja võimestatud** muutuste elluviimiseks (Blue, Shove, Carmona, & Kelly, 2016).

Võimestava koolikultuuri eesmärk

- suurendada õpetaja enesetõhusust. Inimesed on tõhusad ning võimestatud, kui neil on mõjuvõimu ning ekspertsust otsustada enda elu üle (Cross, Davis, & O'Neil, 2017).
- tõsta õpetajates eneseusaldust ja julgust situatsioone juhtida (Kohm & Nance, 2009).

Uurimisküsimused:

1. Milliste diskursuste kaudu konstrueerivad vastajad enda koostöökogemust individuaalsel, suhtlus- ja institutsionaalsel tasandil?
2. Kuidas väljendavad õpetajad enda agentsust?
3. Kuidas toetada koostöist õpikultuuri koolis?

Kriitiline diskursuseanalüüs

võimaldab kirjeldada, kuidas õpetajad kirjeldavad koostöökultuuri, selgitada, kuivõrd agentsed, tegutsemisvalmid ning võimestatud on õpetajad töökeskkonnas.

Valim 15 üldhariduskooli 45 õpetajat.

Koostöö diskursus

Uuringus eendus õppiva organisatsiooni tunnustega koostöö diskursus, kus õpetajad väljendasid selgelt agentsust (*ma arvan, et koos on ideed paremad ning tulemus rikastavam*). (14 vastajat)

Koostöö diskursus

- *Mind motiveerib see, kui ma saan aru, et minu tööd on organisatsioonile vaja. (Õ4).*
- *Meie kool liigub selles suunas, et terviklikku maailmapildi saamiseks lõimitakse erinevad õppeained. (Õ6)*
- *Üksi ei tule midagi välja, koos on lahe. (Õ16)*
- *Vastastikku koolitamine on tavaline. (Õ3)*
- *See on ka privileeg, kui keegi tahab minu tundi tulla. (Õ17)*
- *Tulevikuplaane käsitlevad asjad räägitakse läbi nii, et iga õpetaja on kaasatud. (Õ27)*
- *On näha, et hoolitakse su tööst. (Õ16)*

Konkurentsi diskursus

iseloomustas piiratud koostöö, kuna vastajad näevad kas kolleegides või juhtides takistusi (*pigem igaüks ajab oma rida*). (24 vastajat)

Konkurentsi diskursus

- *Mul on ükskõik, kas keegi käib tundides. (Õ20)*
- *Pigem igaüks ajab oma rida. (Õ32)*
- *Ja siis on raudvara, kes ei ole valmis grammigi oma nõudmistest tagasi astuma. On õpetajaid, kellega ei saa. Ta ei ole valmis sulle vastu tulema. Kui oleks minu teha, siis õpetajad välja vahetada. (Õ10)*
- *Juhtkond sunnib meid koostööd tegema, annab korraldusi. (Õ19)*
- *Kohustus on olla kella neljani koolis. (Õ31)*
- *Kui meelde tuletada, siis tunnustavad. Kuidagi uhket tänu, et me oleme saavutanud, seda ei ole. Kas raske on öelda või? (Õ21)*

Võimestamata õpetaja diskursus

Iseloomustavad ei-sõnumid: need õpetajad ei usu koostöösse, ei oma infot ega ühist arusaama eesmärkidest, ei koge juhtkonna toetust ega väljenda agentsust (*juhtkond surub ülesandeid peale*). (7 vastajat)

Võimestamata õpetaja diskursust

- *Mina ei ole seda teinud. Ma ei oska kaasa rääkida. Siit-sealt on kuulda, et mõni võib-olla. Ma ei oskagi öelda, milles see probleem võiks olla. Võib-olla me pole seda proovinud. (Õ9)*
- *Tunnivaatlus tekitab põhjendamatu ärevust ja stressi. (Õ14)*
- *Ma ei ole veel aru saanud, mida humanitaaria inimesed teevad. Kooli arengut tervikuna puudutavad arutelud - seda pole märganud. (Õ24)*
- *Kui töölt ära lähed, siis antakse lilled. Kui teed siin tööd, siis keegi ei tunnusta. (Õ28)*
- *Juhtkonna poolt korraldatud koosolekud, kus jagatakse mingeid kogemusi. (Õ12)*

Mida teha? Ettepanekud

- Ühine infoväli, mis arvestab õpetajate vajaduste, võimaluste ja harjumustega. Ettevaatust: KAASAMISVÄSIMUMS!
- Õpetajate süsteemne võimestamine, tugisüsteemide arendamine (nt mentorlus, supervisioon) suurendab õpetaja enesetõhusust. Eksimishirmu puudumine suurendab õpetajate julgust ja tahet kriitiliselt arendada ning katsetada uusi meetodikaid ja lahendusi.
- Süsteemsed ja järjepidevad praktikad kogemuste jagamiseks ning üksteiselt õppimiseks koostööd soodustavas füüsilises keskkonnas ühiselt planeeritud ajal (soovitavalt tööpäeva keskel).

- Kollegiaalne õppimine ja üksteise toetamine erinevates koostöövõrgustikes
- Õpetajat motiveerib võimalus panustada kooli arendustegevuses, kui ta saab valida rolle, teemasid, töögrupe, tegutsemisviise.
- Aruandluse vähendamine.
- Juhtkonnapoolne õpetaja personaalse eripära arvestamine, panuse, edusammude, pingutuste märkamine, tunnustamine (sh arenguveestlustel) suurendab tööga rahulolu.
- Õpetajate poolt ühiselt korraldatud regulaarsed koostegutsemise traditsioonid.

Kirjandus

Biesta, G., Priestley, M., & Robinson, S. (2015). Teacher agency: an ecological approach. *Teachers and Teaching*, 21(6), 624–640. <https://doi.org/10.1080/13540602.2015.1044325>

Blue, S., Shove, E., Carmona, C., & Kelly, M. P. (2016). Theories of practice and public health: understanding (un)healthy practices. *Critical Public Health*, 26(1), 36–50. <https://doi.org/10.1080/09581596.2014.980396>

Cross, R., Davis, S., & O'Neil, I. (2017). *Health Communication. Theoretical and Critical Perspectives*. Cambridge: Polity Press.

Kasik, R. (2008). Meediatekstide analüüs: eesmärgid ja metoodika. *Tekstid ja taustad V* (10–43). Tartu Ülikooli Kirjastus

Kohm, B., & Nance, B. (2009). Creating collaborative cultures. *Educational leadership*, 67(2), 67–72. http://pdo.ascd.org/LMSCourses/PD13OC010M/media/Leading_Prof_Learning_M4_Reading301.pdf

Senge, P. M., Cambron-McCabe, N., Lucas, T., Smith, B., & Dutton, J. (2009). *Õppiv kool*. Tartu: Atlex.

TALIS 2013 = Übius, Ü., Kall, K., Loogma, K., & Ümarik, M. (2014). *Rahvusvaheline vaade õpetamisele ja õppimisele. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2013 tulemused*. Tallinn: SA Innove.

Thompson, L., & Kumar, A. (2011). Responses to health promotion campaigns: resistance, denial and othering. *Critical Public Health*, 21(1), 105–117. <https://doi.org/10.1080/09581591003797129>